

SUZANA TRATNIK

...izidanti neverjetno prijetljivi ... tudi splošna ...
...Toda ... je ...
...kritičnega ...
...opravičilo. ...
...nacionalizma ...
... Hitlerja. ...

Brane Mozetič s Suzano Tratnik

MOZETIČ: Navadno se izpraševanega ob takih priložnostih predstavi, jaz pa bi dal besedo tebi. Recimo, da odgovarjaš za neko tujo revijo, kjer nihče ničesar ne ve o tebi, kako bi se v nekaj stavkih predstavila – da bi bila s predstavitvijo tudi sama zadovoljna?

TRATNIK: Torej: pisateljica, prevajalka, sociologinja, lezbična aktivistka, tudi publicistka, sodelavka lezbičnega in gejevskega filmskega festivala – ne vedno v tem vrstnem redu. Včasih sem med spoznavanjem s tujci/tujkami, zlasti iz ZDA, nehala omenjati, da pišem, ker je bil praktično vsak med njimi nekakšen "writer" in ima ta opis neke druge konotacije. Seveda so vse moje naštete zaposlitve bolj oporne koordinate. Za celovitejšo predstavbo bi lahko še omenila, da sem bila "vzgojena in narejena" v majhnem slovenskem mestu v proletarski družini, iz muk dodiplomskega študija me je reševal pank, že v osnovni šoli sem čutila, da me privlačijo ženske, vrsto let uspešno živim kot podnajemnica in še kaj bi se našlo. Večkrat se spomnim, kako smo na evropski poletni šoli ženskih študij Noise vadile predstavitve po vzoru Adrienne Rich. Američanka Gabrielle se je predstavila tako: "Sem študentka, imam štipendijo, sem črnka, sem lezbijka, sem revna in eno nogo imam krajšo." Takrat sem se tudi sama prvič predstavila kot belka, kar mi prej nikoli ni prišlo na misel.

MOZETIČ: Naj se takoj obregnem ob precej odrinjeno nacionalno pripadnost. Koliko se sploh imaš za Slovenko, če sploh, in ali ti je to pomembno? Bi, recimo, rekla, da si slovenska pisateljica in kaj po tvoje to sploh pomeni?

TRATNIK: No, pa si me dobil. Niti pomislila nisem na to. Da sem Slovenka, pomislim najpogosteje v tujini, ko je lahko ena izmed koordinat predstavljanja sebe tudi nacionalna oziroma državna pripadnost. Sicer pa – rojena sem bila v nacionalno mešani družini, živim v Sloveniji in pišem v slovenščini, ker je to jezik, ki ga pač najboljše znam in razumem. Mislim pa, da zase še v življenju nisem uporabila oznake slovenska pisateljica.

Zame ima političen, nacionalen nabo, v katerem se ne vidim in se ne želim videti. Vidim jo kot zlasti ideološko oznako, povezano z elitnimi pisateljskimi imeni, praviloma moškega spola, in prepredeno z velikimi zgodbami o nastanku samostojne države, o nacionalni kulturi, zgodovini, jeziku itn. Glede na to, da se v svoji prozi ukvarjam s t. i. obrobni temi, ki so pri nas še vedno potisnjene na področje zasebnega in apolitičnega, celo biološkega, in s tem tudi ne-kulturnega, gotovo ne prispevam veliko k slovenski nacionalni kulturi. Navsezadnje je bil to tudi razlog, da mi je pred leti komisija na Ministrstvu za kulturo v prvem krogu zavrnila pravico do statusa s plačevanjem prispevkov.

MOZETIČ: Glede na te obrobne teme predvidevam, da v slovenski literaturi nisi našla sorodne proze, ali take, na katero bi se lahko oprla, na kateri bi lahko gradila, ali pač?

TRATNIK: Slovensko literaturo, zlasti mladinsko, sem brala v osnovnošolskih letih, potem pa je zelo dolgo obdobje sploh nisem vzela v roke. V srednji šoli je tako ali tako prevladoval kult branja Hesseja, Sartra, Nietzscheja, Vonneguta, Becketta; njihova dela smo grabili z navdušenjem in občudovanjem, pri čemer je bilo manj pomembno, koliko smo jim zares bili dorasli. Sama sem takrat v knjižnici po naključju odkrila *Peklensko pomarančo* Anthonyja Burgessa, izjemno napisano knjigo o mladostniškem nasilju, ki se na koncu izkaže za nasilje samega sistema, in pozneje Selbyjev *Zadnji odcep za Brooklyn*, zgodbe, katerih junaki in junakinje so na skrajnem robu ameriške družbe. Verjetno sta bili to deli, iz katerih sem veliko potegnila. Prvič, ugotovila sem, da me najbolj zanima sodobno, urbano okolje. Drugič, odkrila sem neposredno in jezikovno realistično, celo slengovsko pisanje. To mi je dalo vedeti, da je mogoče pisati zelo drugače, točno tako, kot so nas v šoli učili, da se ne sme pisati. Pa tudi ne brati, saj taka dela niso bila na seznamu obveznega branja.

MOZETIČ: In kako si naletela na prvo knjigo z lezbično motiviko, tematiko? So ti take knjige tudi osebno pomagale pri odkrivanju oz. sprejemanju sebe?

TRATNIK: Po naključju sem knjige z lezbično tematiko našla v knjižnici. Zelo veliko so mi pomenile, saj je bil pri mojih dvanajstih letih to zame otipljiv dokaz, da lezbična čustva obstajajo tudi pri drugih in da so z literaturo na neki način legitimizirana. To niso bila lezbična dela, ampak največkrat "trash" romani z lezbičnimi epizodami. Zdaj se sprašujem, zakaj je bila ta tematika najbolj razširjena prav v literarni plaži. Očitno so si avtorji in avtorice te zvrsti drznili veliko več, nemara so potrebovali izzivalne teme ali pa jih je preprosto manj skrbelo, kaj si bo o njihovih delih mislila etabliirana literarna kritika.

MOZETIČ: Kako si sploh naletela na knjige? Zase se spomnim, da jih v mojem otroškem okolju ni bilo, razen na podstrešju stare mame, kjer so v neki omari

samevale knjige njenih dveh pokojnih otrok. Vem, da sem jih hodil listat s posebnim spoštovanjem. Tudi ti nisi odraščala v knjižnici svojih meščanskih staršev, torej zakaj ravno knjige?

TRATNIK: Težko razložim, saj doma res nismo imeli nobene knjižnice, sploh se ne morem spomniti, da bi bila kje kakšna knjiga, poleg sanjske in priročnikov. Name je gotovo vplivalo to, da sta me mama in stara mama že zelo zgodaj naučili brati in pisati, zato da bi prišla v osnovno šolo z rahlo prednostjo. Potem sem začela goltati knjige, ki jih niti približno nisem mogla dojemati, a to za otroško domišljijo ni nobena ovira. Omenim naj še, da smo doma govorili prekmursko, knjige pa so bile napisane v nekem za nas višjem, slovenskem jeziku, ki mi je bil potem končno dosegljiv tudi z branjem, ne le s televizijo. Ker tudi vseh slovenskih besed nisem takoj razumela, je to še bolj podžigalo mojo domišljijo. Branje me je res zaposlilo in zasvojilo. Poleg tega so bile knjige pravzaprav zlahka dostopne. Smela pa sem brati tudi "risane romane" oziroma stripe, ki so sicer veljali za pameti škodljive.

MOZETIČ: In kdaj si z branja prešla na pisanje, ki ni bilo v okviru šole? Ali si kdaj pisala pesmi, o čem si pisala, mogoče se spomniš, zakaj si sploh pisala, ali si napisano komu pokazala, s kakšnim pričakovanjem? Si se ponášala s tem, da pišeš?

TRATNIK: Pisati sem začela zelo zgodaj, kot otrok sem bila obsedena z nekakšno katalogizacijo sveta okoli sebe, vse sem hotela pribeležiti. V mojem dnevniku je bila množica podatkov o dnevni temperaturah, rojstni datumi, šale in kletvice, ki sem jih slišala, in kup "izmerljivih" dejstev. Zdelo se mi je najbolj pravilno, da se piše o oprijemljivih stvareh. Tak pozitivističen namen je bil tudi v ozadju mojega pisanja zgodb o domačih živalih. Prvič sem se zavedela, da pišem "pisateljsko", ko sem začela pisati znanstvenofantastične zgodbe. Pesmi sem pisala v gimnaziji, večinoma take pod vplivom dadaizma. Sodelovala sem pri biltenu Zeleni dalton, zraven sva bili poleg kakih štirih fantov še jaz in moja najboljša prijateljica Metka, ki je obe številki tudi likovno opremila. Po vzoru vajevecev, o katerih smo slišali pri slovenščini, smo se mi imenovali daltonisti. Na svoje bizarne izdelke smo bili vsi nedvomno zelo ponosni. Doma pa sem "zase" pisala roman o uporniški dijakinji, ki se zaljubi v dizajnerko v motoristični jakni – kar je bila nedvomno projekcija mojega hrepenenja. Po kakih stotih straneh rokopisa sem se romana naveličala in ga uničila, ne da bi ga kdaj komu pokazala.

MOZETIČ: Kdaj si potem začela objavljati – kolikor vem, si prvo knjigo objavila precej pozno.

TRATNIK: Prve "resnejše" objave so bile v mojih študentskih časih, v Tribuni, in redno sem objavljala v zdaj že legendarni Mladinini prilogi Mlada pota.

Zdelo se mi je, da so vsi, ki objavljajo knjige, na meni neznan in skrivnosten način posvečeni. Nisem si niti predstavljala, kako sploh prideš do knjige, če ne poznaš ljudi iz "foha", še manj, da jo kar sama ponudiš založbi. Poleg tega so mi velik problem predstavljale vse stvari, ki se jih je bilo treba dogovarjati neposredno z ljudmi. Šele okoli svojega tridesetega leta me je spet prijelo pisati, iz prepričanja, da hočem nekaj povedati, ker imam nekaj povedati. Začela sem pisati zelo realistično, konec je bilo moje fantastike, dadaizma, magij in hermetičnosti, nastajale so lezbično obarvane zgodbe. Objavljala sem jih v literarnih revijah in jih pošiljala na natečaje za kratko zgodbo, ki jih je v sodelovanju z revijami razpisal Urad za žensko politiko.

MOZETIČ: Koliko ti pomeni mnenje drugih, bralcev in, recimo, kritikov? Bi bila morda rada všečna bralcem oziroma bralkam, ali pa kritikom, da bi pohvalno pisali o tvojih delih? Imaš kakega svojega prvega bralca in na podlagi njegovega/njenega mnenja še kaj popraviš?

TRATNIK: Ja, seveda mi je pomembno mnenje drugih. Nisem imuna na všečnost, godijo mi pohvale in mi pomenijo spodbudo za naprej. Moram reči, da strašno rada zabavam ljudi – najbolje se počutim, ko berem svoje zgodbe, ki druge nasmejijo. Seveda pa vse, kar pišem, še zdaleč ni tako smešno. Ko sem leta 1998 izdala svojo prvo knjigo, zbirko kratkih zgodb *Pod ničlo*, sem se skoraj delala, kot da se ni nič zgodilo. Najraje ne bi brala kritik, čeprav ni bilo nič zame katastrofalnega. Me je pa prvo srečanje z eno od literarno-kritičkih eminenc postavilo precej na realna tla – to je bilo še pred izidom mojega prvenca. Torej omenjeni človek mi je namreč odkrito povedal, da resno dvomi o mojih pisateljskih zmožnostih, glede na to, da "se ukvarjam" z ženskim svetom in tu ni kaj dosti snovi za pisat, in podobne neslanosti. Nisem mogla verjeti, da so nekateri resnično tako vase zaverovani kultivirani šovinisti in da so jim bolj od pisanja pomembni spol, starost in spolna usmerjenost pišočega. Sreča je bila, da me je tip razjezil in sem si mislila, da me pa to že ne bo ustavilo – prav nalašč ne. Kaj hočem reči? Da je tudi negativno mnenje ali celo težnja nekoga, da bi te sesul, lahko spodbuda.

Verjetno si marsikdo želi, da bi v literarni svet priletel mehko, lahkotno in neškodljivo kot peresce. In bi te vsi odkrivali kot velik up in talent, hvalili tvoj prvenec in tvoj prispevek h kulturi in bi te mama imela rada itn. Jaz sem bila na začetku mogoče bolj "pohvaljena" za pogum in opažena zaradi čudaštva; zdelo se mi je, da je lezbičnost mojih zgodb precej bila v oči. Da ne bo pomote: to sem pričakovala in sem zavestno objavila, kar sem pač takrat napisala. Sprenevedanje in načrtno vzbujanje simpatij širših krogov bralstva bi bila zame veliko hujša in tudi gnila pot. Pa še veliko slabše bi pisala, kar je navsezadnje le pomembno, kajne?

Moja prva bralka je moja punca in njeno mnenje upoštevam bolj, kot sama misli. Zato ker bere kot "navadna" bralka in mi brez zadržkov reče, kateri deli

besedila se ji zdijo dolgočasni, nerazumljivi, predolgi. Potem sta na vrsti strokovnjaka: lektorica in ti kot urednik. Včasih pa zlasti krajše tekste prvič berem neposredno na literarnem večeru in jih tako preskusim z odzivom v živo. V zadnjem času sem se navadila biti sama sebi prva bralka. Zelo preprosto je – če preberem zgodbo na glas, takoj vem, kje škripa ali teče gladko, kje so udarna mesta, kje se pojavi prazen tek in kaj bi veljalo spremeniti.

MOZETIČ: Zdaj se bom takoj obesil na izjavo, da za pisanje niso pomembni spol, starost, spolna usmerjenost, morda tudi rasa itd. Meni se zdi, da same po sebi (če izključim, recimo, starost oziroma zrelost, izkušnje v pisanju) te oznake morda res niso pomembne (kot orožje samo po sebi ni nevarno, dokler ni uporabljeno), da pa so še kako pomembne v luči njihovega položaja v določeni družbi. Čeprav bi dodal, da je tudi ženski, lezbični, gejevski itd. pogled na svet drugačen od edinega vladajočega, ki pa je pogled belega strejt moškega. Ničkolikokrat sem naletel na strejt literature ali kritike, ki so mi pihali pod nos, da saj ni pomembno, ali neko delo napiše gej, literatura je ena sama. Jaz se seveda s tem sploh ne strinjam. Torej, ali literaturo, ki jo napiše ženska (ali lezbijka ali črnka), določa to, da jo napiše ženska (ali lezbijka ali črnka)? In iz tega morda večno vprašanje, ali obstaja ženska (lezbična, gejevska) literatura, in kaj to je?

TRATNIK: Seveda so za pisanje pomembne družbeno-osebne okoliščine. Stvar je v tem, da če pišeš kot ženska, gej, lezbijka, pripadnik etnične manjšine ..., se pravi tako, da se te vsebine kažejo v tvojih delih, nisi več "samo" pisatelj ali pisateljica, ampak imajo tvoje stvaritve tudi političen, ideološki naboj. In to včasih lahko prevpije vprašanje gole ali merljive literarne kvalitete, še zlasti, če je družba nenaklonjena manjšinam. Velja pa tudi mnenje, da se v univerzalni literaturi ne govori o parcialnih literaturah, oziroma da to ni potrebno, ker je merilo "samo" kvaliteta. Ampak t. i. nevtralna merila so ravno tako ideološka, niso neomadeževana z družbenimi razmerji moči, saj so v njih navsezadnje nastala. Moj odgovor je torej, da seveda obstajajo posebne literature, še več, univerzalne literature sploh ni oziroma obstaja kot ideološki konstrukt – resda zelo dominanten.

MOZETIČ: Z ozirom na to, da vse tri tvoje knjige govorijo iz neke lezbične izkušnje, pa tudi glede na to, da si raziskovala vprašanja lezbične zgodbe, bi vseeno rad vedel, kaj naj bi bila lezbična literatura. Pa tudi, ali se ti imaš za lezbično pisateljico? Navsezadnje je o tem tekla beseda tudi na praškem knjižnem sejmu, v okviru slovenske predstavitve v Pragi.

TRATNIK: Lezbično literaturo praviloma pišejo ženske oziroma lezbijke, v tovrstnih delih je lezbičnost osrednja tema, ki ni izolirana od družbenih, političnih, kulturnih razmer. To bi bila najbolj enostavna definicija, moram pa

takoj dodati, da sem jo prikrojila jaz. Ja, sem lezbična pisateljica, že zato, ker je to moja usmerjenost (pri čemer se strejt avtorji/avtorice le redko opredeljujejo tako, ker ima heteroseksualna usmerjenost položaj samoumevnosti), in ker pišem iz te perspektive, ne glede na to, ali je lezbičnost glavna tema ali pa v tekstu sploh ni očitno navzoča. Včasih sem slišala dobronamerne komentarje, češ da se ne bi smela pustiti tako ukalupljati, saj je umetnost vendar samo ena. Tu gre za dve stvari. Prva je ta, da ima lezbično avtorstvo zajetno zgodovino cenzure in neželenega ali pa vsaj drugorazrednega umetniškega fenomena. Zato mi nihče ne bo govoril, da je dandanes vse tako super, da še kako živih posledic preteklega ne bi bilo več. Druga stvar je pa ta, da biti lezbična avtorica, gejevski ali črnski avtor ... še velja za nekaj slabega in parcialnega, zato se kažejo zahteve, da morajo zares dobri pisci te kategorije preseči in zavreči – zato, da bi postali celoviti in “vključeni” v univerzalno.

MOZETIČ: In kakšen položaj ima najvidnejša lezbična pisateljica v krogu slovenske literature žensk ali celo kakšen položaj ima lezbična literatura v okviru ženske literature?

TRATNIK: Pri nas se šele zadnje čase več govori o ženski literaturi, začela so izhajati tudi sistematska dela na to temo. Ne vem, ali je sploh možno govoriti o položaju lezbične literature v okviru ženske. Po mojem lezbična literatura ne sodi čisto v ta okvir, saj je središče njenega zanimanja ženska, ki ne živi večinskega, heteroseksualnega stila. Od tod tudi prepričanja kakšnih raziskovalk, da je lezbična ustvarjalnost predvsem posledica razlike na podlagi spolne usmerjenosti – po njihovem torej bolj nekakšno seksološko, manj pa literarno dejstvo.

MOZETIČ: Podobno me zanima tudi za okvir celotne slovenske literature – torej kakšen je tvoj položaj v sodobni slovenski literaturi, kako se sploh počutiš med slovenskimi literati ali kako oni po tvojem mnenju gledajo nate? Če se ne motim, se pravzaprav bolj izogibaš druženju slovenskih literatov. Kako to?

TRATNIK: Težko je govoriti o lastnem položaju. Moja vidnost se je zagotovo povečala, moj ekonomski položaj ostaja bolj ali manj brezupen. Sicer pa po merilih podeljevanja štipendij tako ali tako ne sodim med vrhunske pisatelje in se zato nimam kaj pritoževati. Mislim pa, da vsaka poštena družba potrebuje nekaj obstrancev, tudi obstrank, in v tej alternativni niši se najde prostor tudi zame. Navsezadnje se mora center oplajati tudi s periferijo, ne le incestno s samim seboj. Kakih močnih stikov s pisateljskimi združenji in klikami res nimam, tu pa tam naklonjena srečanja in sodelovanja s posameznicami/posamezniki. Preden sem začela objavljati, osebno nisem poznala nobenih pišočių, pa še zdaj jih ne prav dosti. Tako pač je. Kako gledajo name? Ne vem nič o tem, pa tudi zanima me ne kaj posebej. Saj veš, komplimente ti ljudje povedo v obraz, slabih stvari pa ne. Glede na to, da me nekateri moški tudi pozdraviti

ne morejo, sklepam, da vnašam vsaj nelagodje. Sicer pa se ne pridružujem niti drugim institucijam in združbam, ker tam ni mesta zame. Velik del mojega družabnega in aktivističnega življenja poteka v homoseksualnem getu, moje delovno, ustvarjalno življenje pa je precej samotno.

MOZETIČ: Velikokrat se govori, da Slovenci pravzaprav ne gojijo homofobije. Verjetno ti tvoje literarne izkušnje (tudi zavračanja vlog za status, za štipendije), še bolj pa aktivistične, dokazujejo, kako močno zakoreninjena je pravzaprav v slovenskih glavah (ne glede na izobrazbo in položaj v družbi). Ko sem omenil debato v Pragi, je verjetno treba dodati, da o njej ni poročal niti en predstavnik slovenskih medijev (tudi nihče se je ni udeležil), kot so te tudi izpustili pri poročanju o preostalih dogodkih, celo pri predstavitvi češkega prevoda tvojega romana *Ime mi je Damjan*. Če veš, da so bili navzoči novinarji baje odprtih glav, ali to boli?

TRATNIK: Glede praškega sejma je bilo nekaj pripomb, da tja niso bila povabljeni resnično velika imena slovenske literature. Kar seveda pomeni, da smo bili nekateri neupravičeno povabljeni in pač nimajo kaj poročati o nas. Zelo težko je dokazati homofobijo, navsezadnje še sam/sama sebi težko verjameš, saj te prepričujejo, da gre predvsem za kvaliteto in "resnost" umetnine ... Vendar homofobija nikakor ni kak abstrakten koncept, v slovenske glave je tako zažrta, da jo te dojemajo zgolj kot običajno osebno "mnenje". Odpor do lezbijk in gejev deluje na naših telesih, kot bi rekla Monique Wittig. Jaz sem se soočila s tem že ob zagovoru diplome o homogibanju, ki jo je eden od članov komisije označil za nesociološko nalogo in je še več let študentariji razlagal, da sem spisala eno osebno lezbično izpoved. Halo? Če pomislimo, da je akademski svet sicer liberalnejši od drugih, nas lahko zmrazi. Da rečem sociološko: stopnja, zlasti pa stil izražanja homofobije sta odvisna od krogov, v katerih se giblješ. Imenitniki in imenitnice te lahko razglasijo za nestrokovno sociologinjo ali neliterarnega, "prepolitičnega" pisatelja. Če si pa med "nekako" bolj običajnimi ljudmi, ki te vidijo na poti v lezbični klub, te kratko malo ozmerjajo z lezbačo ali pa ti grozijo, da te bodo posilili ali nalomili. Oba stila izražanja sovraštva do homopopulacije sta mi še kako znana – v bistvu je to en sam.

MOZETIČ: Tu si me prehitela. Ravno sem te hotel vprašati, kako se počuti ženska srednjih let, magistrica znanosti, javna oseba, prevajalka, avtorica treh proznih del, dolgoletna aktivistka in borka za človekove pravice (pa še kaj), ko jo tako imenovana alternativna mladina zmerja z umazano lezbačo?

TRATNIK: To dokazuje, žal na moji koži, da ne moreš biti in nisi "samo" ustvarjalec ne glede na spol, rasno ali razredno pripadnost, spolno usmerjenost ... Kako se počutim ob takih izpadih? Kako se počutim, ko vsak dan preberem ali slišim po televiziji razne nebuloze o tem, kaj bi bilo treba storiti z

geji in lezbijkami in kako urediti njihove pravice, da jih bo čim manj? Po svoje imam verjetno trdo kožo, saj glede na izkušnje ne pričakujem kaj dosti razumevanja okolice. Včasih si filozofsko rečem, da so sfrustriranci, ki me morajo na glas in skupinsko zmerjati, sami sebi največja kazen. In včasih pomislim, da bi pregnala vse "težake" v radiju 100 metrov okoli edinega lezbičnega in gejevskega kluba v Sloveniji, da ne bi več noben po nepotrebnem piskal. Potem pa naj mi očitajo "nestrpnost".

MOZETIČ: Doslej si veliko potovala po tujini, nekaj časa celo prebivala v tujini, ali te ni, glede na realnost slovenske tolerance, nikoli zamikalo, da bi tam tudi ostala? Te je morda zadrževal prav ta boj, ki je sicer bolj malo uspešen, a verjetno vseeno daje polet in energijo?

TRATNIK: Zdi se mi, da sem v Sloveniji ostala zaradi nesrečnega spleta naključij. Vso mladost sem načrtovala, da bom odšla, saj zlasti kot lezbijka nisem videla prihodnosti zase v tem okolju. A sem predolgo mečkala in zdaj sem tu, ustvarjalno in poklicno zelo vezana na slovenski jezik. Najbrž bi se bojevala in aktivirala tudi, če bi bila v tujini, a verjetno ne tako vztrajno in zagrizeno, kot se doma. Še vedno pa upam, da bom še kakšno daljše obdobje preživela v tujini, potem se je nekako lažje vrniti, saj si bil vsaj začasno daleč od tukajšnje realnosti.

MOZETIČ: Vsaj meni se dogaja, da so mi ključni intenzivni stiki s tujino, kar je sedaj z elektronsko pošto lahko gojiti. Ali si tudi zaradi večje širine v tujini prizadevaš, da tvoja literatura doživlja izdaje v prevodih. Kolikor vem, imaš eno knjigo prevedeno v nemščino in eno v češčino, *Ime mi je Damjan* je pravkar izšla v srbsčini, jeseni bo v nemščini, s čimer postajaš pravzaprav (tu živeča) slovenska avtorica z največ knjigami (za odrasle) v tujini. Nenavadno, kajne? In s tem v zvezi, kako je pisati v jeziku, ki ga razume toliko ljudi, kot je klošarjev v Sao Paulu?

TRATNIK: Se bojim, da si bolj malo prizadevam za čezmejno širitev. Za to je potrebno nemalo marketinških spretnosti in načrtovanega vzpostavljanja poslovnih vezi, kar meni ni prav blizu, pa še veliko časa je treba vložiti v take projekte. Po svoje me čudi, da število mojih prevodov velja za neki dosežek za slovensko avtorico. Morda je lažje, ko že imaš prevedeno kakšno delo ali dve. Kot guvernica in pišoča v tako "eksotičnem" jeziku – glede na dominantne svetovne jezike – sem obsojena na nujnost prevodov svojih del. Vizualne umetniške stvaritve je mogoče predstavljati v tujini, še pri filmu je prevod nekako drugotnega pomena, pri leposlovju pa ni druge možnosti, kot da je delo prevedeno. To je za pisce/piske majhnih jezikov gotovo hendikep, saj imajo na mednarodnem literarnem trgu že vnaprej manjše možnosti.

MOZETIČ: Če se vrneva k temam tvoje proze, si rekla, da so bolj obrobne oziroma, da sodijo na zasebno raven. Navzočnost tvojega lastnega življenja se v tvojih delih stopnjuje. Če je bilo v zgodbah *Pod ničlo* še ovito v izmišljene situacije, prihaja v knjigi *Na svojem dvorišču* v ospredje, govoriš v prvi osebi, pisanje se zdi avtobiografsko. Ali bi lahko svoje pisanje povezala z avtofikcijo, smerjo v sodobni evropski prozi? In kakšna je razlika med golim popisovanjem doživetega in fikcijo? Pa tudi do kje lahko pisatelj gre – nekateri trdijo, da je, recimo, pisateljevo opisovanje sinovega samomora neokusno.

TRATNIK: Gotovo je bila prva zbirka moje najintimnejše delo, čeprav ima kar nekaj elementov fantastičnega. Zgodbe iz *Ničle* sem pisala s surovo energijo, nisem se "šparala". Zbirka *Na svojem dvorišču* pa je pisana s skalpelom, če se lahko tako izrazim, torej natančno in premišljeno. Črpala sem tudi iz svojih spominov, ki so včasih le še spomini na spomine, usedline, ki dajo snov za zgodbe, ne pa tudi možnosti same izpeljave. Ker si zgodbe res redkokdaj v celoti izmislim, bi morda lahko našla povezave z avtofikcijo. Ta smer mi je zelo blizu, mislim pa, da na podlagi branja ni mogoče vedeti, kaj se je avtorju/avtorici "v resnici" zgodilo in kaj ne, ker gre za preplet in drug svet. Razlika med golim popisovanjem in fikcijo je enostavno ta, da ima tekst strukturo, ki je življenje seveda nima. Nekateri pravijo, da življenje piše romane. Življenje ne piše ničesar, zgodbe nastanejo z literarnimi postopki.

Pravzaprav se ni treba spraševati, do kje in kaj še smemo pisati. Po mojem je to stvar tega, kaj avtor/avtorica hoče povedati in kako se mu ali ji to posreči. Neokusnih je zelo veliko stvari, a to ne more biti merilo dopustnosti. Navsezadnje je o tem treba govoriti. Velikokrat ekscesne teme zmotijo, če preveč odstopajo od siceršnjega okolja literarnega teksta ali pa so vključene zato, da malo "poživijo" delo ali razburijo bralstvo. Seveda zmotijo tudi, če preveč dregnejo v predsodke in stvari, za katere velja, da jih je bolje pustiti pri miru.

MOZETIČ: Tvoje pisanje je zelo pozitivno, polno svetlobe in tudi humorja (čeprav ti lezbični krogi včasih očitajo negativno prikazovanje lezbijk). Iz tega, pa tudi iz tvojega dožemanja filmov, recimo, je čutiti, da so ti prav antipatične "moreče" teme ali pristopi. Ali se izogibaš poglobljanju v bolečino, trpljenje, smrt – jih opisuješ drugače?

TRATNIK: Pogosto izbiram neprijetne teme, vendar jih hočem prikazati in predelati s smešne plati, zlasti, če to na prvi pogled sploh ni mogoče. Pisati moreče o morečih temah se mi zdi enostavno preveč; tako ubiješ ritem in bralca/bralcko, predvsem pa dolgočasiš sebe. Sama si ne želim kaj posebej brati knjige, v kateri mi nekdo nenehno *mori* – po stotih straneh si rečem: pa dobro, zdaj mi pa povej še kaj drugega. Niti povprečnih komedij ne maram, ker se mi zdi ravno tako ubijajoče nizanje šale za šalo. Ja, podobno doživljam filme – če so preveč zamorjeni, je pravzaprav enako, kot da bi prikazovali vas srečnih

ljudi brez konfliktov in težav, oboje je enolično. Tudi grozljivka, kjer na vsakih pet minut nekemu odrežejo glavo, ni več grozljivka. Menim, da brez menjave ritma ni zgodbe.

MOZETIČ: Kot vem, si prava filmofilka. Vselej me preseneča koliko (pa tudi kakšnih) filmov lahko prebaviš. Verjetno te mikajo tudi scenariji. Ali razmišljaš kaj v to smer? Osebnе kratke zgodbe morda niso primerne za to, kak roman bi pa že bil. Navsezadnje so *Damjana* tudi gledališko uprizorili, kot monodramo.

TRATNIK: Za *Damjana* sem sicer napisala scenarij, a potem iz tega seveda ni bilo nič. Gledališka uprizoritev niti ni bila moja zamisel, ampak predlog režiserja Alena Jelna, in potem smo to skupaj delali. Razmišljam, da bi napisala scenarij za dokumentarec ali za kaj novega, mislim pa, da si ne želim prav posebej predelovati svojih zgodb v filmski scenarij.

Na film sem zelo navezana, kot redna gledalka pa postajam vse bolj zahtevna. Seveda pa ti vedno ostanejo še filmi, ki si jih že videl.

MOZETIČ: Verjetno zato že dolga leta sodeluješ pri selekciji in izvedbi ljubljanskega festivala gejevskega in lezbičnega filma? Tu se lahko spet vrneva k vprašanju homokulture. Tematika zadnje čase uspešno vstopa v televizijske nadaljevanke, v hollywoodske filme, v mainstream, pa vendar verjetno v teh primerih ne gre za gejevske oz. lezbične filme. In morda nenavadno vprašanje: ali lahko strejt ustvari gejevski oz. lezbični film? Jaz si, recimo, težko predstavljam, da bi na festivalu ženskega filma vrteli film, katerega avtor bi bil moški. Ali pa gre tu zgolj za ideološka, politična vprašanja?

TRATNIK: Moram te popraviti: ameriška hollywoodsko ustvarjena nadaljevanka *L World* (nerodno prevedena kot *Ženske zadeve*) je lezbična in je odlična. Mislim, da ima velik političen in ideološki potencial prav zato, ker je prepričljiva, ne da bi si umetno prizadevala biti "poštena" do lezbijk. Gotovo k uspešnosti nadaljevanke prispeva lezbična režiserka Rose Troche, ki se je izkazala že z nizkoprorračunskim filmom *Go Fish*, pa seveda to, da je nastajala v kalifornijskem okolju, kjer je lezbični svet pomembna realnost. Gotovo lahko strejt naredi dober homofilm – veliko smo jih že imeli na festivalu in še jih bomo. Tema homofilmov je – grobo rečeno – družbeno prepovedana ljubezen in v njej se lahko najdejo režiserji/režiserke ne glede na spolno usmerjenost. Tema t. i. ženskih filmov pa je praviloma kritika družbenega položaja žensk, ki moškim večinoma ni pisana na kožo oziroma je ne priznavajo. S takimi političnimi temami je težje prodreti, če se ti ne posreči zaigrati na čustva gledalcev in gledalk.

MOZETIČ: Naj ta vprašanja nekako zaokrožim z mislijo (ali vprašanjem), da homokultura (torej kultura istospolno usmerjenih) obstaja kot neka mikrokultura v celotni zgodovini, ne glede na sprejemanje homoseksualnosti v

družbi (sicer je bila v liberalnejših obdobjih bogatejša, recimo v antičnem svetu, renesansi, v bolj represivnih pa skromnejša). To pa pomeni, da se kot taka ne želi stopiti z večinsko kulturo, zaradi svoje posebnosti se verjetno tudi ne more. In zato bodo tudi v prihodnje potrebne oblike, v katerih se bo taka kultura predstavljala, recimo filmski festivali ali pa športne olimpijade.

TRATNIK: Težnje po t. i. integraciji homokulture v večinsko so nesmiselne. To namreč ne pomeni nujno, da se je večinska kultura tako zelo odprla, ampak zlasti, da se je manjšinska prilagodila in asimilirala. Del manjšinskih kultur se gotovo toliko "voguzira", da dobijo visoko oznako univerzalnosti in lahko o njih zapoje Madonna. To se v celoti ne bo zgodilo. Še dobro, saj mene in še marsikoga vedno zanima, kaj se dela in ustvarja na področju ženskih, gejevskih, lezbičnih in še kakšnih vprašanj in tem. Ne vem, zakaj tolikšen strah pred posebnimi, nevečinskimi kulturami, in to pri številnih, ki se radi pohvalijo, da so bili že od malih nog nekaj posebnega.

MOZETIČ: In slednjič, kaj bi si pravzaprav še želela delati ali doživeti v življenju?

TRATNIK: Napisati napet roman, na meji med dobro literaturo in lezbično žanrsko grozljivko, ki bi se skorajda sam od sebe prevajal v druge jezike. Brezplačno doktorirati in preživeti prvomajske praznike na Kubi. Skok s padalom me ne mika več in tudi nastop v cirkuški predstavi se mi vse bolj oddaljuje, si pa še želim potovati v daljne kraje.